

РОЛЬ МОВЛЕННЄВОГО СПІЛКУВАННЯ У ВИВЧЕННІ АЕРОКОСМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»

THE ROLE OF SPEECH COMMUNICATION IN THE STUDY OF AEROSPACE TERMINOLOGY OF TEACHING THE COURSE «UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE»

У статті сформульовані основні положення, особливості навчально-методичного підходу і навчальна роль «мовленнєвого спілкування» у викладанні курсу «Українська мова як іноземна» з технічним ухилом для студентів-іноземців аерокосмічної галузі в стінах Національного авіаційного університету.

Зазначено, що запорукою стійкого мовленнєвого спілкування українською мовою студентами-іноземцями, в процесі опанування всього курсу навчання, є засвоєння ними необхідної аерокосмічної термінології, а також передбачає набуття навичок та вмій у різних видах практичної мовної діяльності та оволодіння знаннями за певною класифікованою методикою інформаційних розділів. Така класифікація передбачає розподіл на умовно три основні методичні блоки: аудіювання, читання і безпосереднє мовлення, а також письмова діяльність.

Відповідно до цієї класифікації, існують чинники, які, певною мірою, забезпечують якість безпосереднього мовленнєвого спілкування українською мовою студентів-іноземців та повноту засвоєння ними всієї програми навчання.

По-перше: це метод аудіювання як активний вид мовленнєвої діяльності, який дає можливість сприймати на слух мовлення і, взагалі, за логікою формулювати свої думки, формувати достатні знання студентів у процесі сприйняття та розуміння ними всього курсу «Українська мова як іноземна» з використанням авіаційно-технічної лексики.

По-друге: враховуючи, що мовлення та мова невід'ємні компоненти людської життєдіяльності, центральне місце в системі мовленнєвого спілкування студентів займає метод безпосереднього мовлення.

По-третє: значущим елементом мовної підготовки студентів є формування у них стійких знань та навичок правильного читання, володіння методикою і технікою читання, що забезпечує високий рівень сприйняття мовної інформації: алфавіту, слів та словосполучень, знаків пунктуації, граматичних ознак української мови.

По-четверте: завершальним методом опанування української мови студентами-іноземцями є навчання основам письмової мови, що дає їм змогу повноцінно оволодіти курсом навчання за програмою базової технічної освіти щодо обраного фаху.

Ключові слова: мовленнєве спілкування, мовлення, студенти-іноземці, аерокосмічна термінологія, авіаційна технічна лексика, аудіювання, читання, письмова мова, дистанційне навчання.

The article formulates the main provisions, peculiarities of the educational and methodological approach and the educational role of «speech communication» in the teaching of the course «Ukrainian as a foreign language» with a technical focus for foreign students of the aerospace industry at the National Aviation University.

It is noted that the key to stable speech communication in the Ukrainian language by foreign students, in the process of mastering the entire course of study, is their assimilation of the necessary aerospace terminology, and it also provides for the acquisition of skills and abilities in various types of practical language activities and mastery of knowledge according to a certain classified method of informational sections. Such a classification involves the division into conditionally four main methodical blocks: listening, reading and direct speech, as well as written activity.

According to this classification, there are factors that, to a certain extent, ensure the quality of direct speech communication in the Ukrainian language of foreign students and the complete assimilation of the entire training program by them.

First of all: it is a method of listening as an active type of speech activity, which gives the opportunity to listen to speech and, in general, logically formulate their thoughts, to form sufficient knowledge of students in the process of their perception and understanding of the entire course «Ukrainian as a foreign language» using aviation and technical vocabulary.

Secondly: considering that speech and language are integral components of human life, the central place in the system of students' speech communication is occupied by the method of direct speech.

Thirdly: a significant element of language training of students is the formation of stable knowledge and skills of correct reading, mastery of reading methods and techniques, which ensures a high level of perception of language information: the alphabet, words and phrases, punctuation marks, grammatical signs of the Ukrainian language.

Fourthly: the final method of mastering the Ukrainian language by foreign students is learning the basics of the written language, which enables them to fully master the course of study under the basic technical education program of the chosen specialty.

Key words: speech communication, speech, foreign students, aerospace terminology, aviation technical vocabulary, listening, reading, written language, distance learning.

УДК 81'27:316.454.52:629.78(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.30>

Кириченко Н.М.,

доцент,

доцент кафедри філологічних

та природничих дисциплін

Національного авіаційного університету

Остапчук С.С.,

канд. пед. наук.,

доцент кафедри журналістики

Національного авіаційного університету

Розвиток суспільно-політичного, економічного, науково-технічного прогресу і культурологічного життя сучасної української держави вносить багато змін та новацій в лексико-семантичну

систему новітньої української мови. Особливо це стосується технічної лексики і, зокрема, аерокосмічної термінології в галузі літакобудування і ракетної техніки як невід'ємної частини активно

застосованої та постійно удосконаленої системи розвитку науково-технічного словотворення української мови в технічному середовищі.

Особливо на процеси україномовного лексичного збагачення впливає стрімкий розвиток вітчизняного науково-технічного прогресу в сфері машинобудування, де аерокосмічна галузь посідає одне з провідних місць в системі наукових структур промислового виробництва і, взагалі, всієї інноваційної діяльності українського технологічного суспільства. До цієї тематики прикута увага всього міжнародного суспільства, а також вітчизняних засобів масової інформації, які з кожним роком нарощують свій публіцистичний інтерес.

Останнім часом, з науково-революційним бурхливим розвитком в сучасному світі наукового напрямку досліджень «штучного інтелекту», розробки новітніх безпілотних літальних апаратів, будівництва міжнародних космічних супутників і орбітальних станцій, також інтенсивного розвитку в провідних високотехнічних науках набула *технологічна лексикографія* як розділ спеціалізованої філології без використання якої не може існувати жодна технічна освітня програма навчання фахівців-інженерів, а також майбутніх працівників медійних структур аерокосмічної галузі.

У процесі вивчення курсу «Українська мова як іноземна» з аерокосмічним технічним ухилом студенти-іноземці повинні обов'язково опанувати певний обсяг матеріалів лексичної технічної термінології, яка є обов'язковим елементом базових фахових знань майбутніх інженерів.

Але слід зауважити, що ракетно-космічна термінологія, як одна з наймолодших українських терміносистем, постійно оновлюється через розвиток технологій.

Такий підхід щодо набуття студентами-іноземцями стійкого *мовленнєвого спілкування* в процесі опанування всього навчального курсу є запорукою системного засвоєння ними необхідної аерокосмічної термінології і передбачає набуття студентами навичок та вмінь у різних видах практичної мовної діяльності та оволодіння ними методикою отримання необхідної класифікованої інформації, зокрема, це: *аудіювання, безпосереднє мовлення, читання, конспектування та написання текстів* [4, с. 50].

Враховуючи зазначену класифікацію можна сформулювати чинники, які певною мірою забезпечують якість мовленнєвого спілкування українською мовою студентів-іноземців та повноту засвоєння ними програмного матеріалу, а також опанування необхідного обсягу технічної лексики в тому числі й аерокосмічної фахової термінології.

Метод *аудіювання* дає змогу взагалі творчо формувати глибокі знання студентів у процесі сприйняття на слух та розуміння ними всього курсу української мови з використанням

авіаційно-технічної лексики. При цьому існує стійкий зв'язок між слуховими та артикуляційними навичками студентів-іноземців з безпосереднім спілкуванням із викладачами в аудиторії в процесі засвоєння курсу навчання. Певні корективи в цьому плані вносить дистанційне навчання, іншими словами це можна назвати «телекомунікаційне спілкування», де безпосереднє аудиторне спілкування за моделлю «викладач – студент» вимушено замінено на аудіо-візуальне спілкування через монітор комп'ютера – телекомунікацію. Саме в цьому і є майстерність викладацької діяльності: щоб студенти відчували аудиторну присутність проведення занять і уроків. Викладач повинен, у процесі дистанційного навчання, намагатись створити певні уявні умови і викликати у студентів-іноземців відчуття присутності в аудиторії: де і на що звернути увагу кожного студента, де відзначити їх успіхи або прорахунки в засвоєнні навчального матеріалу.

Дуже важливим чинником у засвоєнні курсу навчання є створення таких умов дистанційного навчання, де були б задіяні всі форми і методи навчання, в результаті яких студенти-іноземці одразу з перших кроків повинні відчувати специфіку авіаційно-технічної фахової підготовки. Тому, дуже велике значення мають різні візуальні малюнки і графічні таблиці щодо тем уроків, які можуть бути використані в процесі проведення занять і, які візуально суттєво доповнюють засвоєння студентами навчальної програми в процесі дистанційного навчання.

Успішне використання методу аудіювання в процесі навчання студентів-іноземців цілком залежить від сформованих протягом усього курсу навчання лексичних, граматичних та фонетичних навичок, які були отримані ними від безпосереднього спілкування з викладачем за умов використання необхідних підручників, посібників, словників, текстів і тестів, дидактичних усних вправ і модульних завдань, практичних письмових і усних уроків, що передбачені, відповідно індивідуального плану, програмою навчання з курсу «Українська мова як іноземна».

Не менш значним в системі набуття навичок мовленнєвого спілкування студентів-іноземців є метод безпосереднього *мовлення*.

Цей метод мовної підготовки з різновидом мовної діяльності, в тому числі і навчальної, за допомогою якого здійснюється вся загальна мовна комунікація між студентами і викладачами. Різні національні групи студентів-іноземців суттєво відрізняються між собою за рівнем сприйняття навчального матеріалу, а тому для кожного студента необхідно створювати індивідуальну систему засвоєння навчального матеріалу, враховуючи їх навчання в групах і особливо в процесі дистанційного навчання.

Аналогічно різні групи студентів-іноземців сприймають інформацію, особливо в процесі дистанційного навчання, щодо фахової термінології, в зв'язку з чим для такої категорії студентів треба застосовувати різні методики мовленнєвого засвоєння навчального спеціального термінологічного матеріалу. Іноді, для більш глибокого засвоєння навчального термінологічного матеріалу в процесі навчання необхідно звертатись за послугами перекладачів-термінологів і лексикографів, які більш детально і зрозуміло можуть роз'яснити студентам сутність технічних понять і дефініцій. Особливо корисні знання таких фахівців в проведенні безпосередніх рецензувань навчальних програм з точки зору їх термінологічної насиченості.

Для вирішення цього завдання добре зарекомендували себе на практиці проведення дистанційних занять розроблені модульні завдання та тематичні тексти, які успішно використовуються викладачами університету останніми роками з моменту переходу на дистанційне навчання. Контроль знань показує, що за допомогою методу мовлення українська мова стає дієвим засобом комунікації і конкурентом англійської мови серед студентів-іноземців і викладачів для досягнення основної мети – отримання фахової авіатехнічної інженерної освіти в стінах НАУ.

Не менш значущим елементом мовної підготовки студентів-іноземців є формування у них стійких знань та навичок правильного читання, що, в свою чергу, дає змогу високоякісно і вільно сприймати текстуальну інформацію українською мовою, в тому числі, авіакосмічну термінологію. Високий рівень знань правильного читання забезпечує студентам-іноземцям, окрім засвоєння друкованого матеріалу за програмою навчання, можливість самостійно користуватись підручниками та посібниками, знайомитись з українськими фаховими технічними виданнями, користуватись україномовним Інтернетом, бібліотечним фондом, і, головне, – дає можливість вільно читати науково-довідкову та практичну літературу, набуваючи високий рівень фахового мовленнєвого спілкування.

Така форма навчання передбачає необхідність засвоєння студентами-іноземцями техніки читання, що передбачає певний рівень фонетичної підготовки з курсу «Українська мова як іноземна», який дає змогу набутти вміння встановлювати логічні буквено-звукові лінгвістичні україномовні відповідності.

Усім відомо, що *письмова* мова вторинна по відношенню до *усної* мови, а тому треба зазначити необхідність розробки індивідуальних планів сприйняття усної мови для різних мовних середовищ і фонетичних груп студентів-іноземців, так-як вони, в більшості, по різному сприймають українську мову, взагалі, і особливо технічну

термінологію, зокрема. Це обумовлено тим, що студенти розмовляють на іноземних мовах з іншою графічною, фонетичною і лінгвістичною системою алфавітів, наприклад: ієрогліфи або латиниця чи арабська мова. Тому, з метою встановлення високого рівня мовленнєвого спілкування, в університеті розроблені філологічні методики викладання «Української мови як іноземної» і засвоєння технічної термінології для різних мовних національних груп студентів-іноземців з урахуванням особливостей їх рідних мов.

Ще одним із невід'ємних методів опанування української мови студентами-іноземцями є їх навчання основам *письмової* мови, що дає їм змогу успішно фахово повноцінно навчатись за програмою лекційної та практичної роботи за основним курсом базової освіти. Це дає можливість студентам самостійно особисто фіксувати набуті знання письмово в зошитах відповідних текстів лекційних занять, а також матеріалів практичних семінарів з дотриманням граматичних правил правопису за допомогою викладачів-філологів.

Крім цього, такі навички дають можливість студентам, у разі необхідності, використовувати свої знання в частині письмової мови на побутовому рівні щодо написання різноманітних заяв, можливих скарг, особистих листів, письмових звернень і прохань до адміністрації навчального закладу, тощо.

В основі засвоєння базової фахової програми підготовки студентів-іноземців за класичною стаціонарною формою навчання разом із усною підготовкою лежить письмове навчання, тому перевага надається лекційній роботі і проведенню практичних письмових занять, які дають можливість студентам усвідомлювати сутність і логіку лекційного матеріалу, базуючись на знаннях усної мовної підготовки і обсягу загального словникового запасу та технічної лексики авіаційної термінології з усіх тем основного курсу навчання.

Єдиною особливістю є те, що останнім часом основною формою підготовки майбутніх авіаційних інженерів стало проведення дистанційного навчання, де конспекти лекцій замінені на письмові практичні модульні завдання, за якими студенти повинні виконувати індивідуальні письмові роботи і вести записи-словники аеротехнічних термінів щодо кожного уроку модуля. При цьому, одним із завдань професорсько-викладацького складу, за такої форми навчання, є обов'язкова регулярна перевірка результатів модульних завдань і своєчасне персональне коригування знань, а головне, – усунення можливих помилок у процесі реалізації дистанційного навчання.

Ступінчата і послідовна методика проведення модульного дистанційного навчання дає змогу вносити коригування в нарощуванні мовних знань, перевірки засвоєння синтаксичних

навичок і граматичних правил попередніх модульних завдань з української мови. Модульна система подачі навчального матеріалу має унікальну можливість: дуже швидко реагувати на можливі похибки навчальних завдань і вносити необхідні корективи в їх текстуальну частину щодо відповідності до програми навчання з метою посилення сприйняття студентами навчальної інформації.

Тут виступає на передній план роль участі професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти, що володіє управлінням засобами комп'ютерних телекомунікаційних мереж як центральної системи освіти щодо застосування в навчальному процесі технічних засобів навчання, прогресивних педагогічних технологій і новітніх напрямків науково-методичної роботи.

Рівень і якість знань спеціальної термінології студентів-іноземців з курсу «Українська мова як іноземна» залежить, перш за все, від достатнього дидактичного оснащення інформаційними джерелами, навчально-методичними матеріалами – носіями термінологічної лексики, які повинні бути невід'ємною частиною модульного дистанційного навчання і вільного доступу студентів-іноземців до необхідної інформації за допомогою можливостей Інтернету. Ці спеціальні технічні дидактичні матеріали повинні постійно поповнюватись і оновлюватись, в залежності від обсягу засвоєної навчальної інформації. Для цього існують певні комп'ютерні телекомунікаційні системи і освітні мережі, спеціальні комп'ютерні носії: навчальні програми, електронні підручники, довідники, словники, які повинні використовуватись студентами дистанційно і суттєво розширювати їх освітній простір.

Таким чином, удосконалення авіаційно-технічної лексики в системі підготовки студентів-іноземців з української мови потребує постійної безпосередньої модернізації самих програм навчання з базових курсів та напрямків підготовки спеціалістів аерокосмічної галузі, включно з факультативними і спорідненими дисциплінами. Крім цього, значна кількість практичних завдань та навчальних текстів спрямована на вивчення української мови з точки зору набуття побутових навичок та адаптації іноземних студентів у повсякденному житті, а також ознайомлює їх зі славетною історією участі нашої держави в галузі літакобудування та космічних польотів [4, с. 54].

Важливим етапом мовленнєвого спілкування в системі дистанційної підготовки фахівців є їх можливість участі в практичному обговоренні результатів виконаних аналогічних модульних завдань за формулою «он-лайн урок – викладач – студент», де, в обговоренні допущених помилок, можуть брати участь усі студенти групи, що допомагає іншим студентам отримувати критичну інформацію в процесі проведення дистанційного уроку і, тим самим, уникати помилок в сприйнятті

щодо засвоєння навчального матеріалу. Така навчально-методична форма контролю формує комунікативні здібності студентів і сприяє колективній спільній роботі в навчальних групах.

Ще одним корисним чинником у розвитку мовленнєвого спілкування в системі підготовки студентів-іноземців є їх активна участь у підготовці текстів виступів-рефератів і наукових повідомлень на студентських тематичних он-лайн конференціях, «круглих столах», презентаціях, де вони мають змогу, окрім набуття додаткових фахових знань, отримати навички риторики мовлення, публічного спілкування і ведення дистанційного діалогу, брати участь в обговоренні та рецензуванні доповідей, підготовки курсових робіт і виконання модульних завдань під контролем викладачів-методистів і кураторів навчальних груп.

Мета статті в тому, що взагалі вноситься пропозиція, для закладів вищої технічної освіти: необхідно розробити *обов'язковий спеціальний курс української мови з поглибленим вивченням технічної лексики*, який дасть можливість охопити низку важливих методологічних і практичних завдань. Цей навчальний курс повинен бути чітким і містити основні відомості про нормативність української мови з урахуванням сучасних вимог технічної лінгвістики, виробляти й підносити рівень усного й писемного мовлення, навчати професійної мови (вживання термінологічної, правильної фахової, загальної інтелектуальної лексики), давати основні відомості з історії української літературної мови та технічної стилістики, навчати укладати різні види ділових паперів, технічну документацію, надати навички працювати з науковими, культурологічними, діловими-технічними і художніми текстами [2, с. 69].

Дуже важливим фактором в удосконаленні мовленнєвого спілкування є самостійна робота студентів-іноземців при обробці фахової україномовної науково-технічної літератури, яка повинна проводитись під постійним навчально-методичним керівництвом викладача [2. 16].

У цій роботі також активну участь можуть брати технічні працівники бібліотечного фонду університету і викладачі-методисти, через яких студенти-іноземці можуть мати доступ до інформаційних технологій закладу вищої освіти. З цією метою, всі іноземці – здобувачі освітніх послуг повинні мати можливість і чітку інструкцію щодо того, яким чином вони можуть підтримувати постійний стійкий зв'язок з кураторами груп, безпосередньо з викладачами дисциплін і технічним персоналом університету.

Практика мовної підготовки показує, що значна кількість уроків, практичних завдань та навчальних текстів повинна бути спрямована на вивчення української мови з точки зору набуття побутових навичок та адаптації студентів-іноземців до

повсякденного життя в Україні, що також дає можливість їм ознайомитись зі славетною історією участі нашої держави у високотехнологічних аерокосмічних міжнародних програмах і сучасному літакобудуванні, де науковці Національного авіаційного університету теж брали активну і плідну участь.

Як висновок можна сказати, що всі ці навчально-методичні, організаційні і моніторингові заходи, в першу чергу, спрямовані на підвищення якості навчання студентів-іноземців, а також майбутніх працівників медійної сфери ЗМІ на факультетах Національного авіаційного університету, отримання ними фундаментальних знань за фахом і опанування термінології з обраних авіаційно-технічних спеціальностей та, в кінцевому результаті, підвищенню міжнародного авторитету української вищої школи щодо підготовки іноземних фахівців з аерокосмічної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Гуманітарна освіта в технічному університеті : проблеми та перспективи : матеріали конф., Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2001. 163 с.
3. Зубков М.І. Сучасна ділова мова за професійним спрямуванням: підручник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків : Факт, 2006. 496 с.
4. Кириченко Н.М. Актуальні аспекти вивчення авіаційно-космічної термінології в методиці викладання української мови для іноземних студентів НАУ. *Світові виміри освітніх тенденцій: науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних громадян* : зб. матеріалів доп. учасн. XIII Міжн. наук.- практ. конф. Київ : НАУ, 2021. С. 50–55.
5. Ліпінська А.В. Науково-технічна термінологія : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2007. 219 с.
6. Тягло Л.В. Термінологія ракетно-космічної галузі в лексикографічних працях. *Філологія* : матеріали Міжнар. наук. – практ. конф., Вена. 27 липня 2015 р. Прага, 2015. С. 153–156.
7. Чистякова А.Б., Селіверстова Л.І., Лагута Т.М. Українська мова для іноземців : підручник. Харків : ХНУ, 2009. 522 с.
8. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Вид. 4-те, переробл. і допов. Київ : Алерта, 2014. 694 с.